

AZ EGER-KÖRNYÉKI TÁJ SZEREPE A FŐISKOLAI NÖVÉNYTANI OKTATÁSBAN. III.

Ablakoskő-völgy és Leány-völgy

JUHÁSZ LAJOS

A Bükk hegység növényzetileg egyik legértékesebb területe az Ablakoskő-völgy és a Leány-völgy. Az Ablakoskő-völgy megközelítése vagy az eger—putnoki vasútvonal mentén levő Nagyvisnyó község felől a széles Nagy völgyön keresztül felfelé, vagy a Bánkúti menedékháztól délre, a Csurgó-órház mellett lefelé történhet. A Leány-völgy a Tótfalusi-völgyből kiinduló, a Bükk fennsíkon keresztülvezető erdei feltáró úttól észak felé kanyarodva, az Elza-laknál torkollik egybe az Ablakoskő-völgygel.

Mindegyik szabályos szurdok, azaz keskeny, mély völgy. Az Ablakoskő-völgyben a Nagy-patak csörgedez. A patak évezredek során hátráló erózióval mélyen bevágta magát a mészkőzetbe.

A völgyek felső része magasan fekszik, kb. 800 m magasról meredeken lejtnek lefelé. Nagyon árnyékosak, nyáron is alig kapnak napot. A levegő állandóan párás, a talaj vastagon humuszos, sok az avar, mely mindig nedves, ezért bennük sajátos lokális mikroklíma uralkodik. Nyáron is hűvös, ami lehetővé tette magashegyi, alhavasi növények (amelyek nagyjából jégkorszaki maradványok: glaciális reliktumok) fennmaradását.

A szél által szállított és a völgyek aljára szórt avar vastagon összehalmozódva, a vízzel lemosódott agyaggal barna erdőtalajt képezett. A völgyek oldalain a mészkősziklák között fekete humuszkarbonát talajt: rendzinát találunk.

A völgyek alján a mészkőzet szerves (bitumenes) anyagoktól szürke, sötétszürke, karbonkorszaki. A felső részeken a mészkő fehér: triásmészkő, melynek rétegeit a krétakorszakban kezdődő és a harmadkorszak végén: a miocénben befejeződő gyűrődés (diszlokáció) élére állította. Ilyen „élre állt” vastagabb mészkőréteg, mely kevésbé kopott le, mint a szomszédságában levők, alkotja az Ablakos-követ, két helyen át van törve, ezek az „ablakok”.

NÖVÉNYTÁRSULÁSOK

A völgyekben két növénytársulás nevezetes, és pedig a tipikus szurdokerdő (Phyllitidi-Aceretum) és a sziklás oldalakon a sziklai-bükkös (Seslerio-Fagetum).

I. Phyllitidi-Aceretum

A völgyekben a nyár annyira hűvös, hogy ilyenkor is éjszaka olykor 0°-ig száll le a hőmérséklet, sőt a laza, vastag humuszos avar között néha firn-szerű jeges havat is találtak. A Lusta-völgyben és a Garadna-völgyben is találtak nyáron jeges hódarabokat (pl. Kol E.). A sajátos hűvös, nedves lokális mikroklíma a növényzetre is rányomta bélyegét. A magashegyi, alhavasi és a lúcfenyő-öv fajai aránylag nagyszámban fordulnak elő.

Uralkodó fafajok: *hegyi juhar* (*Acer pseudoplatanus*) és *magaskőrís* (*Fraxinus excelsior*), innen a társulás régebbi neve: *Acereto-Fraxinetum*. Szórványosan előfordul *hegyi szil* (*Ulmus scabra*), sziklás helyen a *nagylevelű hárs* (*Tilia platyphyllos*) és *korai juhar* (*Acer platanoides*). Cserjeszint különféle összetételű: *farkasboroszlán* (*Daphne mezereum*), *hólyagfa* (*Staphylea pinnata*), *havasi ribiszke* (*Ribes alpinum*) magashegyvidéki dealpin maradvány, *fürtös bodza* (*Sambucus racemosa*) stb.

A völgyek alján sok *veselke* (*Chrysosplenium alternifolium*), *erdei nenyúljhozám* (*Impatiens noli-tangere*) van, néhol *fehér acsalapu* (*Petasites albus*), mely magashegyvidéki faj, gyakori a *farkasbogyó* (*Scopolia carniolica*) alpin-kárpáti-illir faj. Az Ablakoskő-völgy felső részénél nevezetes a *győzedelmes hagyma* (*Allium victorialis*) alhavasi, alpin faj, lentebb a *havasi ikravirág* (*Arabis alpina*) alhavasi, alpin-szubarktikus, glaciális reliktum, olyan sűrűn tenyészik, hogy virágzáskor a sziklákon fehér szőnyeget képez. A *havasi turbolya* (*Anthriscus nitida*) hegyvidéki, alhavasi, alpin-középeurópai faj, szintén tömeges, ellenben a *havasi iszlag* (*Clematis alpina*, syn. *Atragene alpina*), mely alhavasi, alpin-arktikus faj, nem gyakori! szálanként nő, a sziklás bükkösben is előfordul. A *hármalevelű macskagyökér* (*Valeriana tripteris*) magashegyvidéki, alpin faj, bőven van. A *borzamag* (*Pleurospermum austriacum*) hegyvidéki, alpin-boreális jellegű elem, szórványosan található. A völgyek alján sok a *falgym* (*Parietaria officinalis*) és a *nagy csalán* (*Urtica dioica* var. *angustifolia*). A sziklás oldalakon bőven tenyészik az *évelő holdviola* (*Lunaria rediviva*) a társulás jellemző (karakter) faja, állományokat is alkot. A *sárga ibolya* (*Viola biflora*) a Leány-völgy közepe táján nő. Leveli vese alakúak, két sárga virága van. A fenyves öv lakója, cirkumpoláris faj. Hazánkban csak itt fordul elő! A Leány-völgy nevezetessége a *hegyi kötőrőfű* (*Saxifraga ascendens*) is. Hegyvidéki, havasi, arktikus-alpin faj. A szurdokvölgyek oldalain sok moha tenyészik. Nevezetesebbek: *Timmia bavarica* és *austriaca*, *Drepanocladus uncinatus* (a Leány-völgyben bőven), *Pedinophyllum interruptum*, *Riccardia pal-*

mata (Leány-völgyben, korhadó fán), *Scapania calcicola* és *Nowellia curvifolia*, mely szintén korhadó fán nő. Páfrányok közül gyakori az *édesgyökerű páfrány* (*Polypodium vulgare*), szárnyas levelei parallel lógnak le a nedves sziklafalokról. Gyakori a szép fényes levelű *gimpáfrány* (*Phyllitis scolopendrium*) is. A páfrányok között általános a *nehézszagú gólyaorr* (*Geranium Robertianum*) előfordulása.

II. Seslerio-Fagetum

A sziklás részeken a ritkásan álló, letörpülő bükkös alatt a *bükki nyúlfarkfű* (*Sesleria hungarica*) gyepje virul. A jégkorszak óta a talajtani és egyéb kedvezőtlen ökológiai viszonyok miatt nem tudott zárt erdő kialakulni. Benne érdekes reliktum fajok fordulnak elő.

Cserjék közül említést érdemelnek a *farkasboroszlán* (*Daphne mezereum*), a *fürtös bodza* (*Sambucus racemosa*) és a *bérci- vagy havasalji rózsza* (*Rosa pendulina*), utóbbi hegyvidéki-alhavas alpin faj. Kora tavasszal van sok kénsárga virágú *sugár kankalin* (*Primula elatior*), hegyvidéki, alhavas, európai faj, *gyöngyvirágos körtike* (*Pyrola secunda*) hegyvidéki, cirkumpoláris faj. *Évelő holdviola* (*Lunaria rediviva*) bőven terem, szórványos a *poloskafű* (*Cimicifuga europaea*), magashegyi, kontinentális növény, az *enyves aszat* (*Cirsium erisithales*), hegyvidéki, közép-európai-montán faj, virágai halványsárgák. Különös itt a *törpesás* (*Carex humilis*) előfordulása.

A sziklagyepekben dominál a *deres csenkesz* (*Festuca glauca* ssp. *pallens*) és a *bükki nyúlfarkfű* (*Sesleria hungarica*). Érdekes növény itt a *pillás zanót* (*Cytisus ciliatus* var. *bélkőensis*) magashegységi, kárpát-panhoniai endemizmus és a *tátrai hölgymál* (*Hieracium bupleuroides* ssp. *tatrae*) hegyvidéki, alpin balkáni faj.

A Leány-völgy felső részénél egy ritka páfrány: a *dárdás vesepáfrány* (*Polystichum lonchitis*) nő, alhavas, cirkumpoláris-alpin faj.

Azoknak a növényeknek nagy része, amelyek miatt a Bükk hegységet a Kárpátok előteréhez, az ún. Prekárpátikumhoz soroljuk, itt a Bükk szurdokvölgyeiben megtalálhatók.

Az ismertetett növényzet felhasználása a növénytani oktatásban

A két völgy növényzetét terepgyakorlatainkon, kirándulásainkon sokoldalúan tudjuk felhasználni: élettanban, rendszertanban, környezet-tanban (ökológiában), növényföldrajzban, legnagyobb részben a társulástanban (phytocönológiában). A gazdag növényzet lehetővé teszi a növényismeret jelentős fokozását.

A terület a talaj, klíma és növényzet összefüggéseinek bemutatására kiválóan alkalmas.

A növénytársulások tanulmányozásakor az asszociációkat részletesen elemezzük. Ismertetjük az uralkodó (domináns) elemeket, az állandó

(konstáns) és jellemző (karakter) fajokat és különösen a maradvány (reliktum) jellegű növényeket. Igen jó alkalmat nyújt a terület a glaciális reliktumok bemutatására és ennek során Magyarország jégkorszak utáni vegetáció-történetének megértéséhez.

A nevezetes növények származás viszonyait ismertetjük. A szük-
cessziós kérdéseket, a regionális viszonyokat szintén megbeszéljük. Vé-
gezetül a növénytársulások gazdasági és tudományos jelentőségére mu-
tatunk rá.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Erdey—Hubay—Vigyázó: Bükk (Részletes Magyar Útikalauzok, 11. szám). Budapest, 1932.
2. Soó R.: Előmunkálatok a Bükk hegység és környéke flórájához. Budapest, 1943. Különlenyomat a „Botanikai Közlemények” 1943. évi XL. kötetének 3—4. füzetéből.
3. Soó R.: Növényföldrajz. Magyar Természettudományi Társulat. Budapest, 1945.
4. Soó—Jávorka: A magyar növényvilág kézikönyve. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1951.
5. Boros Á.: Magyarország virágtalan növényeinek határozókönyve. IV. rész. Magyarország mohái. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1953.
6. Növényhatározó. (Szerk.: Hortobágyi T.) III. kiadás. Tankönyvkiadó. Budapest, 1962.
7. Zólyomi—Jakucs—Baráth—Horánszky: Forstwirtschaftliche Ergebnisse der Geobotanischen Kartierung im Bükkgebirge. Separatum: Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae. Tomus I. Fasciculi 3—4. Budapest, 1955.
8. Árokszállásy Z.: 1960. A Bükk hegység növényvilága. Élővilág. 5. évfolyam, p. 3—12.